

Internacionalna * r e v i j a

Z E N I T

za NOVU UMETNOST

SHS
Zagreb - meseca Jula 1921.

Urednik: Ljubomir Micić

Uredništvo i uprava:
Hatzova ulica broj 9 I. kat

SADRŽAJ: B. Tokin Sunce i genije, Čovek-sunce / C. Goll 20. Jahrhundert / B. Hastings Pestilence / Lj. Micić D. D. / B. Парнах Изображеніе / F. Fels Kubizam / L. Ka. sák Pesma 8 / C. Винавер Пут кроз хаос / Z. Gorian Gruss aus Wien / Mih. S. Petrov Današnji zvuk

6

Makroskop: Lov na ekspresionizam (Lj. Micić) / Einstein (Tokin) / Glumačka škola / Modigliani / Ma i mađarski pokret aktivista / Proletni Salon / Umetnički klub Zenit / Kroz Sibe / Fabris / L'inconnu sur les villes / Mistifikacija o istočnom grehu i t. d.
Klišei: Survae La ville / A. Gleizes Portret C. Goll / Mih. S. Petrov Autoportret i Fragment naših grehova / K. Teige Leto / Modigliani Portret

Léopold Survage - Paris

La Ville

Sunce i genije. Čovek-sunce

Boško Tokin — Zagreb

Čovek — mislim genialni čovek koji je pod našnjim uslovima i stanjem jedini nedeformirani čovek — potomak je i sin sunca.

Gobineau je mislio da je čovek genialni potomak i sin kraljeva. Za njega je genialni čovek »sin kraljeva« potomak arijske rase. Ova je teorija pasatiistička i relativna. Poreklo je vezano za ljude.

Genijalni čovek — ili nadčovek — jeste onaj koji je svestan svoja sunčanog porekla: Sunca. Sunce daje života celom svetu: zemlji i svemu što je na njoj. Ova činjenica i izvor životodanja ljudima izgleda tako jednostavna i a priori da o tome i ne razmišljaju. Ljudi su prema suncu u istome odnosu kao i prema genialnom čoveku (to je razumljivo. Sunce i genije znači jedno te isto): primaju njihove blagodati, dobročinstva, ali ne mare za njih. Sunce i genije jednako sjaju, svima — indiferentno.

Prva i prava religija čovečanstva bila je ona koja je obožavala sunce i vatru: religija Zendavesta. Religija prvog Zaratustre. Religija muška, ponosna, dinamična. U njoj je bilo stava, čoveka.

Posle velikog intervala od, više od tri hiljade godina, evo Nietzschea, drugog Zaratustre. Ponos. Čovek. Nova epona čovečanstva.

U tome intervalu nekoliko veličanstvenih momenta-legenda: Prometej i prometejstvo (Eshil), Lucifer i luciferstvo. U jednom i drugom slučaju Bog silazi s neba, postaje anarhista prema svojim bivšim drugovima. I time stvaralac je svetli života i umetnosti.

Nadgeniji:

Zaratustra prvi
Prometej
Lucifer
Zaratustra-Nietzsche.

Geniji:

Orfej; Dionizije-Apolo; Leonardo; Michelangelo; Goethe; Bethoven; Whitman; Razni izumitelji. ČOVEK NADGENIJE — SUNCE.

Sunce na zemlji. Zastupnik sunca. Zato rasa genija nikad ne izumire. Genij zemaljsko sunce pojavljuje se na zemlji razvijen u potpunosti, gotov kao sunce, kao globus. Veliki globus, nadglobus-sunce može da rađa samo nešto gotovo, savršeno u času rađanja. Kao Minerva koja iskače čitava iz glave Zevsove. Zemaljsko sunce, genije, nadgenije ima sve osobine: svu dinamiku, energetiku, zar, plam, moć emanacije i životodanje sunca. Jer istoga su roda.

Sunce daje života svim ljudima. U svakom čoveku bilo bi predispozicija da postane sunce. Predispozicije gube se usled raznih psihičkih, fizičkih, k'imat-skih, historijskih i drugih nepoznatih razloga koji degenerišu.

Genijalni ljudi svesni su porekla. Znaju da su globusi. Genijalni čovek-globus. Njegovo astralno telo — ono koje kreće, pokreće spoljno telo — ima oblik potpunog globa. ASTRALNO - TELO - GLOBUS, astralni dinamomotor okreće se oko sebe.

Ljudi žive u međusobnom kontaktu. Kontakt između globalnog tela i neglobalnog ili poluglobalnog ne može biti čist. Globalno telo okreće se glatko. Prema svima u istom odstojanju. Poluglob okreće se ne glatko. Nema sa svih strana posmatrano, oblik globa.

Sva tela u dodiru su međusobnom. Do rezultata između dodira dolazi se samo onda ako se desi da je nerazvijeni globus okrenut slučajno globalnom stranom prema globusu. Onda ima usled atrakcije emanacija. Magnetizam genija prelazi na druge.

Genije, genijalni globus okreće se neverovatnom brzinom (neverovatnom za manje razvijene). Ako onaj drugi nesavršeni, nema snage (astralni) zadržati za čas brzinu ili nema snagu atrakcije, onda je kontakt sasvim trenutatan. Onda je genij munja koja često ubija.

Ako je uvek globalnom okrenuta neglobalna strana poluglobalnog, onda kontakta uopšte nema. Nerazvijeni idu svojim putem ne osećajući ništa. Nikakvog traga u njima jer u momentu kad su bili najbliže geniju, između genija i njih bio je prazan prostor.

U prvom slučaju globus još može da elektrizuje i može da izazove proces prekrivanja. Daje mogućnost razvijanja ljudima.

Astralna-globalna sagrađenost genija objašnjava unutrašnju hierarhiju koja postoji.

Genijalno globalna sagrađenost i poluglobalna sagrađenost drugih objašnjava i to, da je moguće da ljudi raspravljaju između sebe i da ne mogu doći do rezultata i međusobnog razumevanja. Ljudi misle da je to vrlo dobro što svaki ima svoje ubeđenje i »stanovište«. Vele: svaki sa svoja stanovišta ima pravo. Ljudi ne mogu pojmiti, da je i jedno i drugo stajalište krivo. Vrlo je glupo što i jedan i drugi ostaje u svome, a ostaje zbog neglobalnosti. Usled toga ljudi ne svaćaju ni hierarhiju duhova. Ne svaćaju, ne osećaju ni substanciju genija. Nerazvijeni globus ne može pojmiti razvijeni globus, genijalnu substanciju. Još manje to da ta substancija sadrži u sebi sve istine. Razumeti genija u stvari može samo genije ili skoro genije (objašnjenje ovog: opet globalna razvijenost).

Genijalna, globalna-substancija ima dakle istu ulogu na zemlji kao sunce u našem svemiru. Centar je i početak svega. U »sistem« zemlje genij je sunce. On je onaj koji sve osvetljava, elektrizuje i pokreće. Njega se mnogo ne tiče moć ljudi da apsorbuju. On je izvor intenzivnosti, impulsa, umetnosti. Dali ljudi žive to je njihova stvar, ne njegova.

Ljudi žive u blizini genija, pored njega. I ne apsorbuju. Nerazvijeni globusi mogu dugo ostati nerazvijeni. Jer i ako su bili u kratkom kontaktu sa genijem, oni se dalje deformiraju međusobnim kontaktom. Deformirano deformira se i dalje u kontaktu sa deformiranim. Moguće je i to da ljudi ne mogu apsorbovati baš usled jačine zračenja sunca-genija. Treba izvesnog vremena, da se genij malo udalji, da bi mogli prihvatiti nešto od substancije. Najčešće ovo se dešava pošto je fizičko telo genija nestalo i kad ostaje samo astralno.

Genijalnost i blagodati genialnosti ne osećaju se nikad onda kada su učinjene. Zraci njegove substancije doprinášaju plodove tek docnije. Sutra, prekosutra, skoro nikad danas. Tako stižu tek danas u sferi današnjeg ljudstva zraci sunca - Nietzschea.

Genije i nadgenije živi i umire telesno. A većito živi astralno kao GLOBUS-KOSMOS-ASTRAL. Najčešće sjaji onda kroz dela, u delima, kad telo fizičko nije više vidljivo. U ovome ima i tragike ljudske i tragike pozicizija i neporcija na zemlji. Unutrašnja hierarhija postoji, ali ona ne vlada. Društvo nije osnovano na emanaciji i gradaciji astralnih tela. Kao što se genija-sunca ne tiče društvo, tako se društva ne tiče genij. Ne u času kada biva fizički, nego tek docnije.

Genijalno-astralno-sunčano-dinamično-globalno telo genija emanira besprekidno.

Emanacije genijalnoga fiksiraju se spontano-stilski. Instinktivno stvaranje i formuliranje: Nadestetika. Dela nastaju kao što Minerva iskače gotova iz glave Zevsa. Tako nastaje genij, tako i dela. Sve što stvara nadgenije savršeno je. Genijalno delo nova globalna-astralna-spiritualna tela, sunca. Emanacija i spajanje kosmosa.

P. S. Ovaj esej fragmenat je Genealogije artistokratizma i Zenita. Prva skica napisana je na francuskom oktobra 1918. u Monte Carlu. U idućem broju donećemo ovaj esej i na francuskom pošto pisac smatra da je to od važnosti.

Clair Goll. Autorica u Njemačkoj poznate knjige pesama »Mittelwelt« po kojoj su je prozvali »der weibliche Barbusse« Ona je gospoda pesnika Ivana Golla. Donosimo u ovom broju njenu najnoviju pesmu i portret crtan po A. Gleizesu.

Albert Gleizes - Paris Portret C. Goll

20. Jahrhundert.

Claire Goll — Paris

O mein Jahrhundert!

Es fliegt der Stahlmensch durch dich,
Der eiserne Abenteurer.
Aus dem gestrigen Schutt
Steigt der Aluminium — Phönix
Und singt das automatische Lied.
Es stirbt die Natur
An der Landschaft der Stadt.

Was sollen uns grüne Teiche mit Weiden?
Was die gelben Punkte, die Sterne?
Was die Sonnenuntergänge
Jeden Abend um 7?
Jeden Abend um 7?
Denn es vergeht kein Abend
Ohne dass es sieben wird.
(Und jeden Morgen schlägt es 11!)
Während meine Seele gleichzeitig
In drei Erdteilen reist —

Was soll der Automensch
Mit der Natur?
Es ist zuviel Leid in der Welt
Um zu träumen.
Und was soll uns Dante und Rafael?
Schützen die Toten
Gegen Übelkeit vor dem Leben?
Vor dem Haut — gout des täglichen 7 Uhr?

Eine Lichtreklame erfreut mehr
Als der Mond.
Ein schlechtes Vorstadtvariete
Löst tiefer meine Verzweiflung.
Ein Bordell erschüttert mich mehr
Als jeder gotische Dom.
Wir beten in Kinos
Die kurbelnde Schicksalsgöttin an.
In allen Expresszügen sitzt
Unsre Sehnsucht.
Das Herz funktionirt elektrisch
Das rote Signal.
O kosmisches Gefühl der Schnelligkeit!
Nie wieder 7 Uhr.
Nie wieder wird Gestern!

Du mein Jahrhundert!
Rasendes!
Verneinendes!
Befreiendes!
Ich liebe dich!

PESTILENCE.

Beatrice Hastings — Paris.

Not all the love or the lust
Can quench the stench
Of the greening corpse still above
The adoring dust.
Give to the dust its own, O Man!
And make thanks-giving
That other maids in the land of the living
Are left by the gods w'ho plan.

D. D.

Ljubomir Milić — Zagreb

(Nad skelama Narodne Banke.)

I

Koče se podamnom železne traverze
seku mrtve linije
napinju teški lukovi
miruju ukočeni krugovi.

Podvikuju mrki zidari i psuju bogove ...

Digoše visoke skele
skele drvene
a pod njima nikad neljubljene žene
tegle na glavama
plećima
kukovima
teški mort i cigle crvene
crvene ...

II

Val ulice nosi smeh raskošnih kokota.

Prolaze kraj skela polugole žene
bankara i kurviša.

Bosi prkosni mladići
visoko dižu šarene reklame kinematografa:

— PROPAST SVETA —

— PROPAST OCEANIJE —

Početak tačno u 5 sati.

A kroz podzemne kanale
daleko teče čovekova krv i znoj
krv i znoj ...

III

Svuda sunce sipa snagu.
Gore oči nevinih slepaca.
Svuda usne šapću kletvu.
Hladne zidine tamnica
bolnica
ludnica
sišu gnev i očajanja ...
Svuda srca biju trzaj čoveka.
A negde daleko daleko
rada se ljubav u maternici sunčanoj.

IV

Na visokim skelama zidari psuju bogove.
Oni grade ... grade ...

GRAD
pohlepe
arkada
kužnih zlatnih grobnica
na teškom temelju čovečijih grehova.

Iznad zemlje Atmosfera peva oluje.
Iznad ljudi gore lampioni novih svetova

FATA MORGANA
stvara

NOVOG ČOVEKA.

ИЗОБРАЖЕНИЕ

Валентинъ Парнахъ — Парижъ

На мѣстѣ началъ я чечотки счетъ
Подъ залпъ вступленія фоксъ-трота.
Египетскаго поворота
Я принялъ ладъ. Цезурометь,
Нога передъ ногой, каблукъ
Передъ носкомъ, ходъ выскъ дробный!
Носкомъ вычерчиваю лукъ.
Южный, веселый и загробный,
Синкопствую! спрутъ быстрыхъ рукъ
Въ воздухъ! и шею подъ ярмо.
Встрѣча ногтей на подбородкѣ.
И маской вдругъ лицо само!
На мигъ тиски подъ дрожь чечотки.
Мое фабричное клеймо!
Пальцемъ изогнутымъ съ разбѣгу
Отъ уха къ уху полосну.
И ноготь заострилъ омегу,
Мелькнувъ за носа вышину
Караеть бритвой сутенеръ
Любовницъ — показать Марселю
Этотъ убійственный узоръ.
Закупорка! упорно цѣлю.
Бью кулакомъ въ ладонь подъ челюсть.
Отталкиванья рычага,
Стержней порывистыхъ цезура!
2 брыка — правая нога!
Падающей богиней шатаюсь хмуро.
Чувствъ отрицательный биномъ —
Отъ омерзѣнія до страха —
Прошелъ сквозь зрителей — карахо! —
Ошеломляющимъ виномъ!
Ша—ра—хаться!

Kubizam

Florent Fels — Paris

U blizini Rue des Abesses, na Montmartru, kvartu nastanjenom čudnim svetom: mali činovnici, radnici, prostitutke, umetnici, — između prodavaoca riba, kobasica, prženih krompira, bistroa, gde se tresu od gramofonske larme, stakla i boce na policama, između sumnjivih hotela, u blizini crkve »des Abesses« koju je neko nazvao »N. D. des Briques«, penje se prava uska ulica Ravignan. U kući broj 7 te ulice imao je Max Jacob svoju prvu božansku viziju. Tu, u toj tužnoj kući između jedne prodavaonice novina, sitničarija i maloprodaje krastavaca, maslina i kiantija jednog Talijana — vodi jedan uski i mračni hodnik u gnezdo andeoskog pesnika. Tu je on video božansku pojavu, astralnu viziju božjeg sina. Posle višemesečnih demonskih bolova, patnja — koje je hteo ugušiti eterom i pijankama — video ga je pri astralnoj beloj svetlosti. Pet dana živeo je u smrtnoj muci. Malo više u kući broj 13 u blizini montmartskih venterjača dominira Parizom jedan ekstravagantni

*) Florent Fels urednik i izdavač »Actiona«, jedan od najpoznatijih u Francuskoj, pored M. Raynala i A. Gleizesa da piše o kubizmu, poslao nam je ovaj članak na francuskom. Zbog toga, što smatramo da u nas naročito treba da se čuje jedno izvorno mišljenje o kubizmu, mi ga donosimo u prevodu.

Mih. S. Petrov - Beograd

Autoportret (Linoleum)

atelje. Prozori gledaju na peskovitu ulicu »Emile Goudeau« gde se igraju deca u hladovini drveća, koje umire.

Blagih proletnih dana otvara se prozor. Na otomanu sede žene lepe kao uspomene iz Opere. Kroz prozore ateljea gledaju ljudi sa genialnim snovima na veliki Pariz, koji se proteže do horizonta svojim nakošenim krovovima i dimnjacima. Tu je živeo Van Dongen u doba kada, nije usitničio svoj talenat u

slikanje mondenskih erotičnosti pariške i južnoamerikanske aristokracije. U tome su se ateljeu obesila dva nemačka nesretna slikara od gladi.

U tome ateljeu živi sada Juan Gris. On pokušava da uputi slikarstvo ponova ka stilu očišćenom od svega žrtvovanja.

U tome je ateljeu živeo Picasso. Njegov nameštaj sastajao se iz jedne peći, stola, slikarskog stalka i jednog divana. Sa obe strane divana dva džaka

ugljena spremna za zimu, koja su u sobi sačinjavala lep pejzaž — kompletni namještaj. U taj atelje dolazile su sjajne lepčice kojima su se divili njegovi prijatelji. Tu je on, sav u mislima ostvarivao svoje bolne Arlekine, težnje, želja i siromaštva. Tu je on stvarao andeoske ličnosti i divne slike iz »epoque bleu«. Tu je nastala koncepcija koja je iziskivala kidanje sa tradicionalnim formama. Tu je on video prvi put mogućnost jedne nove discipline, volje ujednostavljenja: *Kubizam*.

André Salmon pesnik »Feeries-a« i *Max Jacob* najstariji su drugovi *Picassa* i oni su prisustvovali njegovim prvim pokušajima. Tada je *Picasso* delio Max-ov stan u Boulevard Voltaire. Kakvim su očima začarenim gledali mladići na čovečanstvo u tome tužnome kutu Pariza, u kvartu sitnih ljudi, potreba i radnja s jedne strane, i kvartu starih palača iz Velikog Stoleća. Kakvih li pouka za observacije autoru »Cinématoma«. Posmatrajući grandiozni stil gospodskih palača na Place Royal, male obrtnike i trgovce *M. Jacob*, oštar posmatrač života, ljubavnik prekidanog stila našao je one krasne prilike za svoje pesme. Zamisliam svoja spiritualnog prijatelja na sredini jednog raskršća kako veze ritme za svoje pesme »Saint Matorel«.

Henri Matisse frapiran geometrijskim oblikom izvesnih dela bio je prvi koji je novoj umetnosti dao naziv *kubizam*.

Kubistički slikari postavljaju sebi za zadatak izraziti bitnost stvari pomoću njihovih najosnovnijih elemenata. Oni beleže: potrebnu istinu radi determiniranja objekta. Bez anekdote uzevši »sujet« ne kao cilj nego kao sredstvo. Oni situiraju predmet van prostora i vremena. Zato su njihove slike bez elemenata za upoređivanje, bez stepena. Jedan naslikani stol — stol je. Objekt sam po sebi. Bez ikakvog dodavanja i upoređivanja.

Kubistička dela realnosti su — duha. Ova čaša jedva naznačena, ova knjiga koja se sjedinjuje sa formama gitara, ova lula koja postaje jedno telo sa knjigom, sve je to harmonizirano, ne usled mehaničke discipline, nego usled spiritualističke potrebe. Taj prosede postojao je već i kod Chardina, van der Meera, Uccelloa, pompejskih slikara freski i bizantijskih mozaikista. Dakle: konstrukcija slika, ravnoteža vrednota oblika. U ovome je sintaksa umetnosti.

Kubizam to je volja za harmonijom radi kreiranja umetničkih dela, vrednost umetnosti »en soi«, a ne u funkciji sa tim i tim. Izraziti pomoću bitnoga, sa predmetom ujednostavljenim do granica crteža, oblika i boje. Identifikovati i stvarati harmonije. Šta izlazi iz toga? Jedna stroga ali istinita umetnost. Rigorozna istina, ali koja je tu, koja postoji.

Kubizam nije umetnost današnjice. On je moćno sredstvo za stvaranje nove estetike. On crpi iz posmatranja modernog života, rukovoden verom večitosti.

Ne može biti istina kad se veli: stvari su večite. Ono što je večito to je naša sposobnost razumeti, videti, dovesti do nas, asimilovati. Taj apetit, to je večna sposobnost, mogućnost. Ali, predmeti, događaji jesu li večni? Da, kažu oni koji stvaraju mu-

kom sisteme. Ne, odgovaraju fenomeni. Moje oči vide klm. na sat. Moje uši čuju glas dalek 500 klm. Ja mogu preći Evropu za 8 sati i ništa nije izmenjeno. jedan pejzaž kako juri pored mene brzinom od 100 Ali sve je promenjeno, vrednosti se deplasiraju, faktori i vrednosti umetničke — u umetnosti.

Umetnik-radnik srednjeg veka, poštujući ensemble dela, čovek koji je pazio na detalje, svatio je sliku kao gotovu činjenicu. Kad je nastupila dekadansa Slikari napustili su princip: podčiniti »sujet« slici. Velika zasluga dobrog *Henri Rousseau*-u jeste u tome šta je skrupulozno osetio tu potrebu simetrije. Do simetrije dolazi se ne samo pomoću jednakovrednih oblika, nego i pomoću nejednakih faktora, nejednako uravnoteženih ploha i pomoću boja nejednake intenzivnosti. Unutrašnji ritam umetnika više nego znanje, jeste ono koje meri i određuje potrebne elemente. Njegova senzibilnost bira — inspiracija oživljava. Kubistička disciplina opasna je za one koji nemaju unutrašnju harmoniju. Otud neke dinamisti nemaju ravnoteže i misle da su izvesne njihove »sinteze iz modernog života« plastičnije od tri jabuke ili ženskog akta. Glavna je fizička indentičnost tela. Ono što važi pre svega to je duh koji određuje a ne izbor.

Predmet nema drugu slikarsku vrednost od one koju je dao umetnik. Kvalitativno realnost malo važi. Slikarstvo treba da je lirska interpretacija a ne imitacija. Interpretiranje potčinjeno je duhu stvaralaca.

Picasso novi Faust radi potajno. Odjednom posle meseci istraživanja napušta atelje emotivnije od laboratorija kemičara, i baca u gomilu komade proste materije koju je pretvorio u zlato. Ali ne ođaje tajnu. *Braque* je manje inspirisan. On je više majstor. On je prošao jedan veliki deo tehničkih prosede. Neobičan je njegov dar ravnoteže. Njegova veština ga spasava. Nianse koje bi kod drugih bile blede, on oživljuje.

Juan Gris čist i jak kao veliki španjolski slikari. I on je Španjolac.

Gleizes učitelj pokreta sa *Metzingerom*.

Gleizes je prvi formulirao u jednoj knjizi zakone nove umetnosti.

Marcoussis, Serge Ferat i najzad

Leopold Survage koji ide najdalje od svih istaknuti kubista.

Survage hoće da oslobađa od tradicionalne perspektive. On daje novu vrednost umetnosti sintezom prostora. Magično oživljava slike ritmom jednog novog daha.

Pesnici, slikari koliko i naučenjaci traže nove zakone. Oni koji ne kreiraju, imituju.

Treba poznavati dela maitrea da bi se kreiralo van njih. Pravi umetnik je monstrum. On vraća vreme unazad.

Pesma svakog pravog pesnika pesma je revolte.

Svako umetničko delo napad je na mediokritet.

Život, čovek, akcija produžena pomoću mašina, ljubav — vatra protivnici su pasivne ljubavi, pasivnim osećajima, lažnim ekstazama, cerebralnostima, humanostima, i mrtvilu.

Preveo B. T.

Karel Teige - Praha („Devětsil“)

Pesma 8

Kassák Lajos — Wien

Nebo je tada suzama prolevalo mlada mazala kroz
njuške izlupetih apotekara jadikovale su flote i
mislili smo da se na našem životu, što visi na koncu,
odrešuje čvor

O kako je deklamovala moja dobra baka
O gde sam ja da vi niste pored mene
O i remenje najhrabrijih suzavalo se tada o kukanje
kiselih drugova o sobarice usvercovale zlatne ma-
muze pod kičmama stare gospode
stao sam da govorim, cvilio sam
ko će mi pružiti ruku preko plotu —
nema sumnje on mirno sedi na mravinjaku
oslobodite kovače, lažne novinare i umobolne
pred Parisom stoje D-vozovi tužno i užasno kao
mrtvački sanduci

Paul Klee ustrelilo je akvarel-ptice
samo pesnici i umonoklisani šiberi
plove tu i tamo po vazduhu
oni su saliveni od pameti i žive od svoga masla
hej al sam se rastužio očajno
daj ovamo pantljiku da vežem umivaonik iznad srca
treba biti na sve spreman
novine već pišu da su se zvona vratila u zavičaj —
žabe su sele na vodoskoke a žene pokazivale svoje
divne noge — iznad truba.

(Preveo sa mađarskog rukopisa B. T.)

ПУТ КРОЗ ХАОС

(Одломци)

Станислав Винавер — Београд

(1)
Ако се и то сазна
Сазнаће се још
Мутна и празна
тајна:
О модрим изворима
И о пурпурним тамама
— Јер све то стоји у вези....

И после свих ових открића
Нико неће постати сретнији
Осим једнога међу руинама
Врта запуштена.
У ком већ вековима, без мањ,
Гипким сиплетом кантилена,
Модри цветови

Сплићу се са пурпурнима,
Као да су, кроз свеопште беспуће,
Као да су једино могуће,
Само те боје...
— Када се споје.

(2)
Тами тама кидисала,
Па ипак су борбе свете
Само одјек давног пира:
Магле, чије блуде чете,
И Вал Црни, преко вала,
И Вир Мутни, испод вира.

(3)
Све нови, и као давни
Тавни
Гласови облика, прта.
Из сваког врта
Свих васељена
— Пуних Тичјих опомена —
Опет, опет: опомене тица...
(Као да свуд су само тице!...)
О само, да јој не сагледам
Лице,
А нека певају...
Зелено, давно, плаво...
Сабласти, лађе и сене...
Нек се све оклавири крваво...
Зар ви не знате мене
Мудре васељене?
И зар у вама само тице
Лудују?...

(4)
Овај бол зграда
У славу пада
(Београда?)
За пир неких камених балета
(Као под куцњем мисленог длета
Да извиру тонови)
Грчевито савија
Своје торњеве сада
Да их понови...
(«Симфонија Света!»)
Тако се савијала и она
Васиона
Прастарих формула Древни Дом
Пред Бројева Слом...
И кад васкрсну материју неизбежно круту
Опет,
Материју пркоса.
Умириће се дрхтави свет
И као златни сунцокрет
Окренуће своју главу жуту
Сунцу Хаоса...

(5)
Васељеном, осветнички,
Осветнице змије пузе,
Све је змијскост змијолика...

... Још, у некој древној шуми
— Укамљеној сред кршева —
Громова се саветују
И некаква мудра тица
Пева своју стару песму...

(6)
Ударци по камену,
Грчеви у схватању,
Варнице у пламену
Сазнања у блистању...
У полету дубоку
У великом Знању Ствари
У немоћи горком току
Ми смо први Неимари.
Ал ко може добацити
Упркос струји
Све, из правца извијено:
Када увек море хуји

Море мутних догађаја
У Хаосу опијено....

(7)
Што пропушта Бол и Свест
Не пропушта Мутни Сан...
(Још?... Beh?...)
бруји горка Вест
Коју не зна (не зна?!)
... Дан....

(8)
Свака садржина страда,
Боленћу тонове свесни.
Ко тражи: пада јадом јада:
У лудило нација
У грч расних градација
У горку логику гравитација.
Он није мера чина,
Он се бићем својих истина
Уплиће у спрег.
А сваки покушај:
(— У језама —)
»Даље са везама«
Болом крвавим дршће:
И везује га са другима чвршће.
Јер све слободе
У васељенскије ропство воде
Брда и народе
И у занос бешњи
За бића спој тешњи...
А само је у Хаосу
Спасење...

(9)
Између нас
Премоћена је непотпуност...
Ми смо два
Потонула смисла.
А над нама:
Као веза и мост —
Талас...

(Јер нас спаја
— Тебе и мене —
Што раздваја
Васељене)...

(10)
Биљка и камен
И луде тице
Са врхова
Када се споје са свеопштим Смислом...

Свугде ће бити само
Не зна се чији, ни чега,
Којих алфа и омега
Као разбацани велови
— Делови...
И никад више победни
Звукова низ,
Музиком чуда смерна
Као огрлица бисерна
Лукаве Божије знане,
— Свеже као влат
Насмејане —
Неће више китити њен врат,
Дојке чаробне

И дражи кобне
Њенога Секса....

(11)
Кад све буде тако књижно
И настане тешки тајац
Слик се јавља: као пајац
И Мисао носи, брижно.

И духове блудних тама
Води, горким вијугама
Ка смисловим обалама....

(12)
Сад мрак сваки (као сан!)
У бол неки носи (мир!)
А животе све: мој длан
У утеха мелем благ...
... Оплакује горки пир
Неутешни Камен Драг...

(13)
Нисам вијао,
У понорима руменим
Као здравице
Звезде-дрхтавице
Које сам некад испијао...

Хтео сам звездама да довикнем
Братски, старински, од пре,
И тицама у пламену
И понору који гре,
И догађајима у камену:
Да се држе — Хаоса...

Али гледајући општу пролазност
Слика
Облика....
(Видика?...)

... (Ја сам се питао)
Да није и Хаос
(чак и кад је камен)
Да није и пламен
Илузија!...

И можда се збиља мора сведогађати,
И развијати, у времену, мисли, про-
: стору, свести, болу, зрачењу...
У нечему?... У неком значењу?
Можда ми још ничега нисмо сити
И можда се све, опет све мора збити
И ја, и ти,
Па и сам Хаос?...

GRUSS AUS WIEN

Zlatko Goran — Wien

Zenitisten, Brüder,
euch unser Gruss!
Auch in Wien habt ihr Freunde und Brüder!

Ihr habt einen Stein
spitz und schwer
in das trübe Wasser geworfen:
und nun lösen sich Kreise —
immer grösser und weiter —
und reichen bis Frankreich und Deutschland!

Der Gedanke ist stark,
doch die Schwingen schwach,
denn die vielen, die blind sind
und nicht verstehen,
klammern sich krampfhaft
an eure Schwingen
und lachen blöde und heiser,
und lachen blöde und heiser...

Doch euer Wort wird immer stärker
und mächtiger stets und wuchtiger werden.
Die Tauben werden zu hören beginnen,
die Blinden werden sehend werden
und die vielen werden verstehen!

Seid stolz und seht euch nicht um!
Nur nach oben der Blick sei gerichtet!
Nach oben — zum Zenit!

Zenitisten, Brüder,
euch unser Gruss!
Auch in Wien habt ihr Freunde und Brüder!

Fragmenat naših Grehova

Mih. S. Petrov — Beograd

(Današnji zvuk)

Napete su sve spirale
ciničke i sive
i u ravni snežno-plavi upisani
krug

O
troughi nose na temenima Život
a u središtu začarani san!

Danas
u mutni pekajnički dan
uzalud mole pognutih glava
naših grehova sećam! —

Bol je elipsa
parabola je krilo
a otkinuti crveni zvuk
što strujimo kroz eter
i ton

MAKROSKOP

LOV NA EKSPRESIONIZAM.

Lj. Micić.

Marka — »ekspresionizam« — vrlo je jeftina. Svi su je obesili oko vrata. (Dame koje odsada žele za svoje pse imati »ekspresionističke« marke moraju se obratiti na Narodno Kazalište). Prošle godine prodavana je »kozmička«, a ove ekspresionistička. Na svaku godinu po jedna »nova«. I treba! Narodno kazalište treba marku.

Svi bezimeni trebaju marke!

Uvod:

Hallo! Hallo! Prvi put za videti! »Ponoć« — Nova Umetnost! »Dr. Gavella zamislio je režiju u okviru ekspresionističke inscenacije Tomislava Krizmana! Autor »Wunderkind« — 20 god. Prvi put u Zagrebu i t. d. — udara pozorišna kancelarija (!) u novinske talambase. Odmah iza toga »simbolički tekstovi... i t. d.

Naravno — simbolizam isto je što i ekspresionizam!

Pa zašto ne? Početak je dobar. Krizman, Gavella i celo Narodno Kazalište odjednom su »rodili« ekspresionizam.

(Šteta! Mrtvorodenče bilo je podmetnuto. Šta ćemo? Ponoć — pa se nije videlo, a u noći sve su mačke crne! U »Ponoći« najviše!)

Naturalizam i banalizam pokušao je u »Ponoći« proturiti za ekspresionizam. Isto tako će pod magijom Bachovih nasljednika postati jedanput Petrovićev »Mrak« (opet mogućnost za proturivanje u mraku!) i Ivakićevo »Inoće« — »ekspresionizam« (Petrović i Ivakić svakako su bolji »ekspresionisti« od autora »Ponoći«, čije se ime teško izgovara, pa ga iz pažnje prema čitaocima ni ne spominjem!).

To zabavno veče 15. juna bilo je otprilike ovako:

Bukovčeva nakaza »Preporod« diže se majestetično — »ekspresionizam«.

Crni Johan nespretno razvlači sametastu zavesu — »ekspresionizam«.

Scena je kuhinja u Vlačkoj ulici s nakrivljenim prozorom iz doba Matije Gubca i mazaličevim zamazanim kulisama — »ekspresionizam«.

G. Rajić maskiran po W. Kraussu iz »Calligaria« i ispružene ruke sa raširenim prstima — »ekspresionizam«.

Gda Dimitrijević kao Manda iz Petrovićevo »Pljuska« — »ekspresionizam«.

Gda Vavra kao nadžak-baba iz Srema — »ekspresionizam«.

G. Rašković kao Jovanče Micić iz Jagedine — »ekspresionizam«.

Autor viče i ponavlja: »Drolja!« »Drolja!« — »ekspresionizam«.

Onda diletantska imitacija C. Veidta (»deus ex machina«) opet iz »Calligaria« i muzika Straussovih opusa iz restauracije »Kola« — »ekspresionizam«.

Publika je »otmena«, nesme se pokazati neinteligentna te sa »velikim razumevanjem« pljeska — »ekspresionizam«.

Lice uprave: povoljno.

Druga pojava. Valjaju se dve drolje na teškom hrastovom krevetu a »ekspresionistički« Krizmanov portret visi kô turo-poljski plemić u kojoj nacionalnoj krčmi. Glumac se svlači i postoji opasnost da skine hlače — »ekspresionizam«.

— Autor ljubi pred zavesom ruku glavnom glumcu po O. caru Wilde-u.

Treća pojava: isto tako samo malo drugačije. Svršava sa »laternom magicom« i živom slikom.

Savremeni dodatak: Novi čovek! Otmeni čovek! (To znači valjda — dandy!?) Šaljiva igra za decu!

U gledalištu jedan »krivi« ekspresionista se smeje i seća se mnogo Wedekinda, Strindberga, Hasenclevera i onoga koji je isfućkan u Beču sa svojom dramom, koju je autor »Ponoći« dobro — video.

Sutra: Novinarska oficialna kritika. Napokon! Spašeni! I mi imamo »ekspresionizam«. Mi imamo dva ekspresionizma. Ovo je No. 1 — pravi. Onaj u Evropi No. 2 — krivi. I korektor dodaje na kraju »kritike« — »Živio ekspresionizam!«

Aristotel je veliki filozof, ergo i naš »Wunderkind« je veliki dramatičar! (»Jug. Njiva«).

Uputa: Svaki onaj koji je napisao nešto što bi se moglo zvati »drama«, »groteska«, »humoreska« i koji želi da mu je Narodno Kazalište prikazuje sa markom, ili da postane neki teaterski »faktor«, mora najmanje dva do tri meseca po pravilima novinarsko kritičarske kurtoazije napisati na nemačkom jeziku nekoliko puta da je režija g. Gavella »sajnana«, »uspela«, da je igra g. Rajića »odlična«, »fina«, »kao obično«, poljubiti glavnom glumcu ruku i »ekspresionistički« uspeh ne fali!

EINSTEIN.

B. Tokin.

Povodom knjige A. Moskovskog: Einstein. Einblick in seine Gedankenwelt (1921. Hamburg und Berlin). Opširna i debela knjiga A. Moskovskog dosadna je, prilično dosadna, lektira. I kad je laik — mislim čovek koga ne interesuju cifre nauke, čovek koga ne zanima specialno ovaj ili onaj deo nauke, nego čovek koji traži dublji smisao nauka — pročita knjigu, on se, pored svega saznanja, oseća veoma čudnovato. U njemu se stvara, u meni se stvorila, jedna nova teorija relativiteta. Ona ide dalje od Einsteina. I on je podvrgnut toj teoriji relativiteta: vrednost nauke relativna je. Hipoteze se ruše i grade nove. Niti stare imaju nekog oslonca naročitog, a najčešće ni nove.

Kod Einsteina ima međutim vrlo pozitivnih vrednosti. Njegova otkrića i teorije izvršile su prevrat u nauci. Dokazao je da nema centra i da su centri, naši centri, relativni pojmovi. Ima milion centara. (Međutim mi tražimo jedan centar!) Sve je relativno. »Der Grundgedanke der Relativität ist der, dass es physikalisch kein ausgezeichneten (bevorzugten) Bewegungszustand gibt. — Ruhe und Bewegung sind auch in ihrer tiefsten physikalischen Bedeutung relative Begriffe.«

Danas naročito sve je relativno. Sve se obara, sve je skoro oboreno. Einstein je morao doći u ovakvoj atmosferi, te da joj daje i naučne oblike i dokaze. Bergson je rušio temelje zastareloj filozofiji. Došao i otišao. T. j. njegove pozitivne vrednosti ostaju, ali mnogo od njega nestalo je. Naročito je nestala moda Bergson. Došao je Einstein. I moda Einstein je danas u jeku. I zbog nje se bojim da ne silazi i suviše brzo sa horizonta...

Današnjica je prepuna relativiteta. Einstein je morao formulirati naučnu teoriju relativiteta. U današnjici-atmosferi čudesa nešto se zbiva. Mnogo se zbiva. I ovo obaranje-rušenje nije samo radi obaranja-rušenja nego zbog nečeg, zbog rasvetljavanja i raščišćavanja izlaznog puta. Znači: treba izaći!

Treba izlaza! Kod Einsteina ima više mogućnosti izlaza. Ali ne svih. Tako Moskovski — njegova knjiga rezultati razgovora sa Einsteinom — i ako Einsteinov Eckermann tvrdi da je Einstein klasik, on nije to uvek. On je pomalo i romantik. Kao što i u ekspresionizmu ima mnogo romantike tako ima i kod njega. U opšte u ovoj predklasičnoj fazi ima mnogo romantike i bombe.

Iz Einsteinove knjige (ili bolje iz knjige o Einsteinu) izlazi jedno: 1. Einstein je mnogo oborio. Raščistio situaciju. — 2. U nauci ništa nije sigurno. Pronalasci otkrića, hipoteze i teorije traju samo izvesno vreme. Teorijska tačnost nauke i tačnosti teorija relativne su. Čudna kontradikcija i paradoks: Praktično se služimo i upotrebljavamo naučne rezultate i otkrića koja se teorijski mogu tumačiti pro i kontra. Repro i rekontra. Einstein ceni naročito Newtona možda zato što ga obara. Da nije bilo prvog nebi donekle bilo i drugog.

Kao čovek, Einstein je idealista, pacifista i cionista. Izvrstan je muzičar. Neka su me pacifisti oduševljavali, sve dok nisam uvideo da su malokrvni ljudi. Einsteinov pacifizam i cionizam znak je bledunjavosti. On ne ceni Nietzschea kao filozofa (samo kao pesnika) i to mu ne valja. Tu se pokazuje slabost.

Kao čovek, Einstein je idealista, pacifista i cionista. Izvrstan od najmoćnijih pokušaja (i donekle uspešno izlaženje) izaći iz haosa. Međutim mi smo još u haosu. Još putujemo. Pripremamo i buduću Einstein biće veći od današnjeg. Einstein je učinio prvi korak: revoluciju nauke. Dali će on sam učiniti i drugi korak?

Glumačka škola. Zašto postoji — ne zna se. Odgovoriće se službeno: za podmladak. A mi neslužbeno pitamo: Kakav podmladak? Rdaviji ili isto tako rdav kao podstarak. Je li to kakova dobit? Nije! Bila je jedna javna produkcija koja je to najbolje pokazala. Ovakovih »stalenata« ima po privatnim zagrebačkim kućama mnogo. Igraju bolje. Sigurno zato jer nemaju nikakvih »učitelja«, pa još ovako rdavih kao što su to u državnom institutu »Glumačkoj školi«. Kako može na pr. rdav glumac da bude dobar učitelj (T. Strozzi). Kako može da otkriva umetničku dušu učitelj kad on nema te duše? (Begović). Kako može da se pobuđuje mladost za kreaciju, kad učitelj ne zna šta je to? (Ogrizović!). Kako može da upravlja sa nekim zavodom budućih »umetnika« kad on ne zna što bi zapravo trebalo da bude »Glumačka škola«? (Livadić). Zar je Uprava smela dozvoliti, da prvi tečaj jedne škole igra neke perverzitetne svoga »učitelja«, koji nisu za učenike i koji ih ne mogu uzeti s one strane, s koje ih uzima umetnik? Zar je za to »Glumačka škola«, da se igraju »ljubavne scene« i mlada kečica da obuče suknju do kolena? Pa šta vam je za boga i vraga! ? Jeste li i za čas mislili o kulturi i duši te mladosti? Možda je to najvažnije? Umetnici se ne stvaraju školama!

7 broj ZENITA. Radi stanarinskih neprilika redakcije i deložacije urednika, Zenit na radost mnogih koji već dugo i nestrpljivo čekaju da prestane, ne će izaći meseca augusta (samol) nego redovno meseca septembra. Ovaj broj imao je zakašnjenje radi preoprećenja sa »Manifestima Zenitizma«.

Modigliani

Portret

Modigliani. Rođen u Livornu, prvo vajar, potom slikar. Bio je najbolji umetnik u Parizu i najbedniji; ohol, gladan i pijan u Rotondi i na Montparnasse-u. Tuberkuloznog, diže ga iz bede izvesno vreme Zborowski. Opet upada u nju. Umro vrlo mlad. Na dan smrti 1920 postaje slavan i pogreb mu je ogroman. Ostavljene slike pokazuju ogroman talenat, često uobičen ili nestrpljiv ali uvek nervan, osećajan; preko svoje grubosti i raznježenosti — čisto talijanske. Preko svojih boja do kojih je došao iz vlastite ličnosti, iz bolesti, iz talenta, preko svoga crteža beskrajno čistog, on je u neprekidnom stvaranju. U prožimanju sa svojim slikarskim svetom, u dubokom saživljavanju da su i on i predmet, i materija i slikanje nešto nerazdvojno nešto što je uvek osuđeno na brzu — smrt.

MA i mađarski pokret aktivista.

Zenitista.

Od 1900 g. ovamo, mađarska književnost i umetnost — u prošlosti spominjemo: Csokonai-Vitez Mihály, Petöfi, Eötvös, Madach, Vajda — nalazi se na evropskoj visini. Naročito od kako se oko 1910. pojavio Nyugat (Zapad) vanredno živ časopis. To doba — a i današnje donekle, pripada Ady Endre-u tome titanu, ne samo mađarske nego i evropske poezije. Pokojni Ady (umro je za vreme boljševičke vladavine, doživевši još revoluciju, koju je tako čekao) je najjači mađarski pesnik: izrazio je svoju tragediju, tragediju

svoje rase, borbu modernog čoveka revolucionarnog doba. Ady je filozof sa dušom dinamičnom. On je rasan. Oko njega: Babics Mihály, Moricz Zsigmond i drugi.

U isto doba slikari: Kernstock i grupa Nyolcak (Osmerica) i t. d.

Danas, najmoderniji, najbliži nama mađarski aktivistički pesnici i umetnici i njihov časopis MA (Danas), koji izlazi u Beču (aktiviste izbegli su ispred današnje vlade u Mađarskoj sa desetinama hiljada drugih.) Voda aktivista jeste: Kassák Lajos. Ostale aktiviste: Barta Sándor, Mihályi Ödön, Mácsa János, Kohanna, Kudlák. Slikari: Uitz Béla, Bortnyik.

Njihove su težnje slične našima. I oni traže izlazni put. Ni njih ne zadovoljava više ekspresionizam. Idu veoma radikalno dalje. Kod njih prevladava sve više dadaistička nota. Grupa aktivista je veoma homogena i to joj daje veliku snagu i afirmativnost.

Duh duša i onaj koji daje ton jeste Kassák (čiju prevedenu pesmu donosimo u ovom broju) pesnik, romansijer, slikar, autor slika-pesama neobične intenzivnosti i odlučnosti. Njegova je misao uvek moderna. Duh, misao, impulsivnost i stil njegov imaju neobično smeće »tournure«.

MA je internacionalna revija u svakom pogledu, te donasa tekstove i reprodukcije najboljih u Evropi, kao i Zenit. Između Zenita i MA ima mnogo sličnosti, zajedničkih crta u stvaranju nove atmosfere.

U poslednjem broju (za juni) donosi MA opširan članak o Zenitizmu ko ga je napisao na mađarskom B. Tokin.

X. Proljetni Salon. Izložba Münchenske grafike u Zagrebu.

Nije krivnja u tome što se nešto ne zna nego u tome što se ne će da zna. Ako je ova izložba priredena samo zato, da se može reći »mi smo priredili nemačku izložbu... i t. d.« to bi još bilo simpatično. Ali da nam se pruži prilika baš u »Proljetnom Salonu« da gledamo do zla boga rdave nemačke crtače i grafičare iz raznih »gartenlauba«, to zbilja nije bilo potrebno. (Ove je jedan »kritičar« pronašao za najbolje.)

Ali međutim ima — ipak ima i pozitivnoga. To možda oni ni sami neznaju. Ima: Grossmana koji je na izložbi najbolji i dosta duhoviti crtač — Caspara, koji ima i pokreta — Unolda, koji je dobroćudno primitivan i — Seewalda. Oni se odbijaju i nikako ne idu s ostalima zajedno. Patetični nesvojski Seep-Frank je predšasnik g. Krizmana.

Je li to možda razlog otvorenja ove nevažne izložbe!?

Umetnički klub »Zenit« u Pragu osnovan je meseca juna i održao je nekoliko predavanja. Na njima se je po dosadanjim informacijama i novinskim vestima, značenju Zenita i Zenitizma dala posve neosnovana i neopravdana dadaistička nota i tendenca, koju mi od sebe odlučno otklanjamo. Zenitizam posve isključuje dadaizam i nema s njime nikakve veze.

Toliko onima kojih se tiče i koji su u svom možda dobronamernom radu nesvesni.

Isto tako piscima »Červena« i »Časa«, koji su verovatno rdavo informirani, u svojim prikazima o »Zenitu« naglašavali našu sličnost sa dadaizmom koja nigde ne postoji. Možda su se prevarili kao i mnogi drugi, po člancima o dadaizmu, koji su svakako mogli i trebali naći mesta samo u »Zenitu«.

Manifest Zenitizma šaljemo svima pretplatnicima uz popusnu cenu od 2.50 dinara. Koji ne žele primiti i poslati novac neka ga izvole povratiti.

Kroz šibe. Ruski napisao Skitalec. Srpsko-hrvatski U. Donadini.

Svejedno je, da li se knjiga zove »roman«. I svejedno je, da li pisac piše ovo ili ono. Ali nije svejedno je li delo umetničko ili nije. Nas se ovo najviše tiče. Donadini je u najpovoljnijem slučaju pismen. Ali on nije umetnik-stvaralac. »Kroz šibe« sadrži svaka stranica fotografiju ili reprodukciju vlastitog života. Dobro! Dali ima ova knjiga da bude opravdanje? Ili je napisana da bude delo. Ovo poslednje nije ni izdaleka. Ona je doista, čini se, autorovo opravdanje materialnog života i bede. On i sam kaže na jednom mestu »materialistički doživljaji«. To doista i jesu. Autor je trebao da metne naslov »knjige« ovako: »Kroz šibe — materialistički doživljaji«.

Još nešto: Donadini je razočarao. Što se veli, obećavao je mnogo više. On je pred neko vreme imao naročito značenje. Danas to više nema i najbolji je dokaz za prolaznost onih, koji ne nose sobom jaku stvaralačku individualnost. On je naučio pisati i to je nažalost sve. Izgleda, da se mnoge slabe ličnosti daju u životu rado ćuškat i da imaju doživljaja, jer inače ne bi imali što da pišu.

Marcello Fabri: L'inconnu sur les villes.

B. T.

Ce roman des »foules modernes, des villes (roman sans personages), est basé sur deux idées:

1. »Depuis que le monde est monde, il y a eu une Idée, une Idée une, et c'est au Golgotha qu'on l'a clouée à l'horizon«.

— 2. »Mais L'Europe n'a fait la guerre que parce qu'elle était incapable de faire la Revolution«.

C'est dommage que l'auteur n'a pas approfondi ces deux idées pour écrire un roman passionnant de la tragédie moderne. Son roman présent n'est qu'une fresque commencée, ou mieux: plusieurs fresques commencées (sur le même thème. Fabri répète des choses déjà dites. P. ex. sur la fraternité. Cela ne dit pas qu'il n'écrit lui aussi des pages justes. Ce qui manque surtout à son roman c'est le dynamisme et le sang. Le roman ne semble pas vécu. Il n'est qu'intellectuel.

Le livre (joliment éditée par Povolovsky Paris) est lisible. Par ce temps des mauvais livres c'est beaucoup.

Le chapitre XVIII. est magnifique.

Mistiifikacija o Istočnom Grehu. Lj. Micić. Na jednoj javnoj produkciji »Glumačke škole« u Zagrebu izvađan je neki »Istočni Grižeh« bez potpisa i signiran samo sa 3 zvezdice (Junaštvo zakukuljenog autora koji je ujedno kao vrlo rdav glumac i učitelj u »Glumačkoj školi«!) Razumljivo je, da je time netaktnim činom sa strane ravnateljstva »Glumačke škole« počinjena prema meni kao autoru »Istočnoga Greha« dosad jedinom poznatom među jugoslavenskim štampanim knjigama greška koju smatram i povredom autorskog prava. Do danas ravnatelj »Glumačke škole« g. Dr. Livadić nije mi dao nikakvog objašnjenja niti zadovoljštine i ako sam ga ja još isto veće to usmeno zatražio.

U našoj zemlji mršavo je autorsko pravo. Autor je izvržen svemu. On nema nikakove zaštite. Iz njega se čini ko šta hoće i kako hoće. Pa čak i jedan državni institut kome je na čelu predsednik Društva Hrvatskih Književnika ne zna ono što bi morao znati. A ko će onda da zna? Ovoliko ponovo onima kojih se tiče i koji se prave nevešti!

»Klub mladih« u Ljubljani osnovan je ove godine čiji članovi: muzičar Marij Kogoj, pesnik Anton Podbevšek, kipari Anton Kralj i Fran Kralj vode odlučnu borbu protiv svega zastarjelog i neumetničkog u Sloveniji.

Ravnatelj drame. G. Ivo Rajić se je zahvalio. Simpatično je da je uvideo sam. Ali sad nastaje pitanje: Ko će drugi »postati«? Sigurno onaj koji j napisao nekoliko člančica u kojim dnevnim novinama. Verovatno! To uvek tako biva. Neko pročita nekoliko knjiga pa još onih najrdavijih i postaje odmah iza toga »sila«. Piše s jednim nepoznavanjem i maturantskim pogledima na umetnost, bilo dramu, bilo režiju ili poeziju.

Dok pišem ovo nekoliko redaka neznam ko će biti ta sila. Ja računam neke koji su tako umiljato (umiljato janje...) pisali u posljednje vreme pa će sigurno od njih biti jedan.

U ovaj čas veli moj drug: Sigurno Dr. J. Badalić ili Dr. Livadić!! Heureka!

Matica Hrvatska i Otkrivenje Genija. Blažena zemljo — raduj se! U Zagrebu otkriven je novi Genij na političkoj skupštini »Matice Hrvatske« — Petar Zrinjski — meseca juna 1921 u 11 sati pre podne. Otkrivač Ante Trumbić.

Teatralno Umijeće. Najveću glupost koja je napisana u poslednje vreme o »Teatralnom umijeću« treba pročitati članak Dr. J. Badalića, rusofila u »Jut. Listu« 6. srpnja 1921.

Cronache d' Attualità. Sveska za maj 1921 donosi kao obično, različiti materijal i novoga i staroga. Donosi klišeje Aršipenka, Zadkina, Schillea i jedan naročiti crtež B. Fabiana.

Osim toga članak R. Canuda o estetici Music-Hall. Mnogo pesama i jedan najnoviji »Manifest sicilijanskih futurista« koji nemoćno dreče: »Dolje grčka umetnost — zivela narodna sicilijanska umetnost!« Cosi! Cosi!

U istom broju nalazi se preštampani članak Boška Tokina: O estetici kinematografa, koji je već preveden na mnoge strane jezike i jedan površan prikaz o Zenitu. Vide ono što ne postoji i ne žele ono što Zenit uistinu jest. Ipak Evropa piše o Zenitu s dužnom pažnjom i ozbiljnošću, dok mu se naši »mudraci« ismevaju.

Uredništvo je primilo sledeće knjige i časopise:

Carl Einstein: Bebuquin. (Nema veze sa naučenjakom). Autor ovog sjajnog dela poslao nam je Bebuquin. I ako je izašao pre više godina, i tada izazvao senzaciju, nalazimo da je veoma potrebno govoriti o njemu. Učinimo to u jednom od tudaćih brojeva.

F. Marcus Huebner: Europas Neu Kunst und Dichtung. (E. Rowohlt Verlag — Berlin). Holandeski pisac Marcus Huebner napisao je ovu knjigu u saradnji sa nekoliko evropskih pisaca: Douglas Goldring, Paul Collin. Njihovo zajedničko delo daje novinarski pregled literatura i pokreta posle rata bez dubljeg umetničkog osećanja.

Stanislav Krakov: Kroz buru. (Izdanje Cvijanovića, Beograd.) Njegov prvi roman iz rata.

Menschen. Poznata i dobra dresdenska revija koju je uređivao doskora Hasenclever izlazi sada u novoj redakciji Ivana Golla. »Menschen« izlazi kao nemačko izdanje »Clartéa«.

Litterature. No. 19. U ovoj dadaističkoj reviji ima mnogo-koješta, ali ima i veoma lepih pesama P. Soupaulta.

Promenoir. No. 3. Izlazi u Lyonu. Živ, ekspresionistički časopis. Glavni saradnici: Cendrars, Epstein.

Dada. Tristan Tzara voda dadaista slao nam je više knjiga, albuma, proglaša i kataloga njihove, veoma bučne, aktivnosti

u Parizu. I ulaznice za »Dada Salon« u koji, žalimo, ne možemo doći bar zasađa, jer nije poslao i karte za Simplon-Express.

Charles Louis Philippe: Bubus Montparnassa. Preveo s francuskog? Izdanje Tipografije d. d. Dosta ukusno izdanje značajnog francuskog romana s ilustracijama Grandjouana. Philippe je stvarao školu pre 20 godina.

Bortnyik Šandor: 5 linoleuma izdanje »Uj kultura« na finom papiru koji idaju sigurnog i dobrog crtača. Slike su rađene vrlo precizno a naročito se ističu svojim pokretom »Kovači«.

Mih. S. Petrov. Vrlo mlad i vrlo afirmativan. Nova naša vrednost. Treba je samo osetiti.

Mih. S. Petrov je jedno novo naznačenje i početak. Individualnost koja se afirmira zasebno i neovisno.

»Zenit« ga oseća, voli i pozdravlja.

Devětsil. (Děvet sila) Slobodno umetničko udruženje »Devětsil« u Prahu, koje je skupno istupilo u 12. broju »Červena« o. g. Čitavi broj bio je ustupljen njima, da se manifestuju. Članovi: A. Černík, V. Štule, V. Vančura, P. J. Léguéwin, J. Seifert i K. Teige čiji je drvorez u ovom broju.

Pored već spomenutih časopisa u prošlom broju i novina pisali su na strani o »Zenitu« još:

MA (vidi o tome članak o MA.), Action (Paris), Esprit nouveau (Paris), Prager Presse, Červen, čas (Prag), Cronache d'Attualità (Rim), Ararat (München).

BIBLIOTEKA ZENIT

Izašao je

Broj 1:

LJUBOMIR MICIĆ

BOŠKO TOKIN

IVAN GOLL

MANIFEST ZENITIZMA

na srpsko-hrvatskom, francuskom i nemačkom jeziku.

Meseca septembra izlazi

Broj 2:

IVAN GOLL: RADIOGRAMME, pesme.

Broj 3:

BOŠKO TOKIN: EURITMIJA, tragikomedija.

Broj 4:

VIRGIL POLJANSKI: ELEKTRIČNE STRANICE, projekcije.

Broj 5:

LJUBOMIR MICIĆ: KOLA ZA SPASAVANJE, metakozmičke vizije.

Pretplata „ZENITA“

Na celu godinu .. .. . 30 dinara

Na pola godine .. .. . 15 dinara

Na četvrt godine .. .. . 7.50 din.

Pojedini broj 3 dinara.

Za inostranstvo u francima.

Izlazi redovno svakog prvog u mesecu.

Rukopisi se ne vraćaju.

Vlasnik i odgovorni urednik LJUBOMIR MICIĆ.

Tisak »TIPOGRAFIJA« d. d., Zagreb.

„GORANIN“ INDUSTRIJA DRVA D. D.

PILANE:
LOKVE I CRNILUG

CENTRALA ZAGREB
PALAČA HRV. ESKOMPTNE BANKE

SKLADIŠTA:
RIJEKA I BAKAR

**Kupuje svaku vrst jelove,
bukove i hrastove gradje.
Prodaje fob. Bakar i cif.
svaka luka Sredozemnog
mora.**

I. hrvatska

tvornica za elektro-industriju

Ivan Paspas i sinovi

Zagreb

Tvornica: Gundulićeva ulica br. 41, Telefon 7-25

Prodavaonica: Bogovićeva ulica 9, Telefon 8-99

Nakladno i grafičko reprodukciono poduzeće

VEREŠ I DRUGOVI

Zagreb, Marovska ulica 21, Telefon broj 11-78

Izrađuje:

Klišeje, auto- i fototipije, za tisak u jednoj i više boja.

Crteže za reklamu, plakate, etikete, tiskanice.

Dionice i vrijednosne papire.

Adler, Borovic i Neusser

Zagreb

Jurišićeva ul. 7. (dvorište)

Uvijek veliki izbor!

Manufakturna roba

Samo
na
veliko!

Rupci
Rupčići
Čarape

i sva
ostala manufakturna roba

Svakom pušaču

preporuča se isključivo samo

Cigaretni papir

Tuljci

„Golub“ patent

„Zagreb Monopol“

„Golub“ knjižice

„Derby“

„Raily“

„Dearling“

„Jarac“

„Sudan“

„Selam“

„Jugoslavija“

„Fadilet“

„Renommée“

koji su najbolje i najzdravije vrsti.

Proizvodi: „Golub“ Prve hrvatske

tvornice cigaretnog papira i

tuljaka d. d.

Z a g r e b,

Maksimirska cesta 10. Telefon 956.

Domaća tvornica rublja d. d.

Zagreb

Ravnateljstvo: Jelačićev trg 2

Tvornice: Jelačićev trg 2 i Krajiška ulica 20

Proizvada

muško rublje

svake vrsti u najboljoj i najsolidnijoj izradbi

Čitajte i tražite na svim kontinentima

MANIFEST

**B
O
Š
K
O**

T O K I N

Izašao

na

nemačkom

francuskom

srpsko-hrvatskom

kao broj 1 Biblioteke Zenit

Cena 3 dinara

ZENITIZMA

L J U B O M I R M I C I C

**I
V
A
N
G
O
L
L**